

Jasenka BEGIĆ¹, Ana DEPOPE², Miljenka KUHAR³

Visoko učilište Algebra, Gradišćanska 24, Zagreb, Hrvatska jasenka.begic@algebra.hr,

STAVOVI O PRIPREMI I PROVEDBI PROJEKATA DRUŠTVENO KORISNOG UČENJA FINANCIRANIH SREDSTVIMA EUROPSKOG SOCIJALNOG FONDA

SAŽETAK

Društveno korisno učenje (DKU) metoda je učenja i poučavanja kojom učenici i studenti aktivnim sudjelovanjem u projektima primjenjuju usvojena znanja na rješavanje konkretnog problema u zajednici. Svrha je istraživanja ispitati stavove triju ključnih skupina dionika – predstavnika visokog obrazovanja, studenata i predstavnika organizacija civilnog društva – o pripremi i provedbi projekata DKU-a financiranih sredstvima Europskog socijalnog fonda iz poziva „Podrška razvoju partnerstava organizacija civilnog društva i visokoobrazovnih ustanova za provedbu programa društveno korisnog učenja“. Istraživanje ispituje stavove o DKU-u prije, tijekom i nakon provedbe projekata te identificira ključne izazove provedbe financiranih projekata. Dobiveni rezultati upućuju na to da su ključni dionici zadovoljni provedenim projektima, zainteresirani za metodu DKU-a te za ostvarivanje suradnje između sektora. Međutim, istaknuti su i problemi poput opterećenja sudionika, nedostatka institucijske podrške te nužnosti za dodatno angažiranje studenata i razvijanje metoda za povezivanje usvojenog gradiva u provođenju projekata. Ujedno, prepoznat je interes za povećanjem broja kolegija s komponentom DKU-a te značajnijim razvijanjem društveno angažiranih projekata.

Ključne riječi: civilno društvo, društveno korisno učenje (DKU), društveni angažman, Europski socijalni fond (ESF), visoko obrazovanje

VIEWS ON THE PREPARATION AND IMPLEMENTATION OF SERVICE LEARNING PROJECTS FUNDED BY THE EUROPEAN SOCIAL FUND

SUMMARY

Service-learning is a teaching and learning method by which pupils and students, through actively participating in projects, apply acquired knowledge to solve a specific problem in the local community. The purpose of this research is to analyse the attitudes of three central groups of stakeholders – representatives of higher education, students and representatives of civil society organizations – on preparation and implementation of service-learning projects funded by the European Social Fund, in the tender named “Support to the development of partnerships between civil society organizations and higher education institutions for implementing service-learning programs”. The study examines attitudes about service-learning before, during and after implementing the projects and identifies crucial challenges faced by the participants. The results indicate that the majority of stakeholders are satisfied with the implemented projects, interested in the service-learning method, as well as they support further cooperation between different sectors. However, problems such as overburdened stakeholders, the lack of institutional support, necessity to further engage students and to develop methods to for applying academic knowledge in community-engaged projects. Moreover, the study detected an interest in increasing the number of courses with the service-learning component, as well as a need to further develop service-learning methods.

Key words: civil society, European social fund (ESF), higher education, service learning, community-engaged learning

1. UVOD

1.1. Društveno korisno učenje: definicija

Ubrzane društvene promjene neminovno utječu na razvoj obrazovanja, a sâm se utjecaj ogleda u gotovo svim aspektima – od zahtjeva prema ustanovama kada je riječ o kreiranju obrazovnih sadržaja visoke kvalitete i suradnje sa zajednicom, pa sve do učenika, studenata i polaznika te stečenih kompetencija koje se očekuju da će usvojiti završetkom određenog programa. Radi ostvarivanja punog potencijala – i ustanova i studenata – mnogi nastavnici posežu za inovativnim, ponešto drugačijim i kompleksnijim oblicima poučavanja. Metode poput projektne nastave ili obrnute učionice neke su od njih, a metoda koja je u središtu pozornosti ovog rada – društveno korisno učenje (DKU) – u posljednjih je nekoliko godina doživjela svoj uzlet u hrvatskom obrazovnom sustavu. Nove metode poučavanja ili načini učenja za učenike i studente koji su teorijsko znanje spajali s raznim oblicima volonterskih programa, rada s korisnicima i rješavanja problema u lokalnoj zajednici tijekom vremena dobivali su razne nazive i definicije (Sandarana, 2012), pa se u engleskom govornom području često rabe nazivi *Service Learning*, *Community-Based Learning* ili pak *Community-Based Service Learning*, *Community-engaged Learning* i dr., a Kendall i sur. (1986. prema Sandarana, 2012: 381) ističu da su pregledom literature pronašli 147 definicija, pri čemu se koncept DKU-a može promatrati kao „način podučavanja, filozofiju ili fenomen“. U hrvatskom jeziku postoje dva prijevoda pojma: Čulum i Ledić (2010) rabe naziv „učenje zalaganjem u zajednici“, a Mikelić Preradović (2009) upotrebljava naziv „društveno korisno učenje“, koji se rabi i u nastavku ovog rada jer je to i naziv u sklopu natječaja za projekte Europskog socijalnog fonda koji se istražuju u sklopu ovog rada. Prema Mikelić Preradović (2009) DKU je nastavna metoda kojom je zamišljeno da se studenti, ili učenici, strukturiranim znanjem i vještinama stečenim u formalnom obrazovanju koriste za razvoj projekta kojim se rješava neki konkretan društveni problem. Također, cilj je da se obrazovni proces kontinuirano obogaćuje, s naglaskom na važnosti kritičkog razmišljanja.

Inovativnost je metode u tome što potiče podjednaku angažiranost nekoliko uključenih dionika – studenata, nastavnika, obrazovne ustanove, vanjske

organizacije (partneri obrazovne ustanove) te korisnike vanjske organizacije. Kako navode Begić et al. (2019: 4), „u samoj srži metode je ideja povezanosti sveučilišta i društva u kojem se ono nalazi, transfer znanja koji obogaćuje sve uključene strane i činjenica da visoko obrazovanje dobiva mogućnost — aktivno i pozitivno — utjecati na okolinu oko sebe”. Čulum i Ledić (2010: 78) ističu da se u samoj srži metode nalaze tri ključna elementa: „učenje studenata, zalaganje u zajednici te suradnički odnos studenata i (članova) zajednice“, odnosno da radom u sklopu projekata studenti istovremeno usvajaju znanja i vještine predviđena ishodom učenja na određenom kolegiju, prepoznaju stvarne potrebe zajednice, kritički razmišljaju o njima i nastoje aktivno sudjelovati u rješavanju prepoznatih problema. Metoda je uspješno primjenjiva u raznim obrazovnim i akademskim područjima poput medicine, ekologije, geologije, građevine, humanističkih i umjetničkih područja te društvenih znanosti.

1.2. Društveno korisno učenje u praksi

Izrada i provođenje projekta DKU-a uključuje blisku suradnju obrazovne institucije i odabranog partnera organizacije civilnog društva (OCD) i/ili lokalne zajednice, odnosno, potrebno je planirane ishode učenja srednjoškolskog predmeta ili kolegija na visokom učilištu te projekata koje učenici ili studenti provode povezati s odabranim društvenim problemom ili prepoznatom potrebom lokalne zajednice, što zahtijeva podjednaku uključenost nastavnika i partnera iz civilnog društva ili lokalne zajednice (Bagić et al., 2019). Također, projekti DKU-a osmišljavaju se kao holistička iskustva koja su povezana sa studijskim programom, tj. s očekivanim ishodom učenja u sklopu kolegija i koja su usmjerena na stvarne potrebe u zajednici. Promjene u znanju, razini vještina i/ili stavovima studenata koje se mogu utvrditi trebale bi biti očekivani ishod iskustva društveno korisnog učenja (Stanton, Giles, i Cruz, 1999). Metoda DKU-a u sklopu nastave na visokim učilištima može biti ukomponirana u obliku obveznog dijela kolegija, izbornog dijela kolegija, u klasterima kolegija ili kao projekt koji se provodi sa svrhom pisanja završnog ili diplomskog rada (Mikelić Preradović, 2009). Nadalje, važno je razlikovati društveno korisno učenje od volontiranja i studentske prakse. Volontiranje i DKU su usmjereni na rad za opće dobro i pomaganje drugima bez namjere za ostvarivanje novčane ili druge materijalne dobiti, no u sklopu volontiranja učenje ili

primjena usvojenog znanja nije nužna, a to je osnovni element u okviru metode DKU-a (Waterman, 2014). Dodatno, iako u sklopu studentske prakse studenti primjenjuju znanja stečena na fakultetima u profesionalnom okruženju, ona ne mora biti usmjerena na opće dobro. Dodatno, volontiranje ne mora biti izravno povezano s područjem odabranog studija. Stoga, važno je razlikovati metodu DKU-a od volontiranja ili prakse – metoda može rabiti njihove elemente, no DKU treba pružati „holističko iskustvo“ koje je povezano s područjem studiranja studenata ili odabranim kolegijem te se očekuju ishodi u obliku „opažljivih promjena u znanju studenata, vještinama i/ili stavovima“ (Long et al., 2001: 4).

Kad govorimo o tipologiji društveno korisnog učenja, smatra se da postoje tzv. „4R“, odnosno četiri načela ili kriterija koji moraju biti zadovoljeni radi uspješnog provođenja metode: poštovanje (*respect*), recipročnost (*reciprocity*), relevantnost (*relevance*) i refleksija (*reflection*) (Bowie i Cassim, 2016). Poštovanje se odnosi na obzirnost i prihvaćanje među svim dionicima uključenima u projekt, recipročnost na razmjenu znanja koja služi svim uključenim stranama, relevantnost važnosti i potrebe odabrane, a refleksija je usmjerena na analizu poveznica između društveno korisnog rada i ishoda učenja.

Metoda DKU-a posebna je zbog toga što povezuje izravno iskustvo i učenje razvijanjem refleksivnosti (Long et al., 2001). Za razliku od tradicionalnih metoda učenja i poučavanja, metoda DKU-a naglašava važnost refleksije, odnosno omogućava dionicima vrijeme za razgovor i aktivnu reviziju o provedenim projektima. U sklopu DKU-a mogu se uključiti različite aktivnosti koje pomažu učenicima i studentima kritičko promišljanje usvojenog gradiva, ali i zamijećenih društvenih pojava koje se adresiraju u sklopu izrade projekta. Stoga, neki od tipova aktivnosti kritičkog promišljanja i revizije mogu biti primjerice: rasprava, dnevnik rada, analitički članak, PowerPointova prezentacija, kritičko proučavanje literature ili pak ispit esejskog tipa, kao i dodatni drugi oblici, objašnjava Mikelić Preradović (2009).

Metoda društveno korisnog učenja nudi mnoštvo dobrobiti za sve skupine sudionika: nastavnike, učenike, studente i polaznike, predstavnike civilnog društva i lokalnu zajednicu. Conway, Amel i Gerwien (2009) ističu da postoje četiri kategorije ishoda metode DKU-a: akademski (usvojena znanja i vještine), osobni (interpersonalne vještine, stavovi i uvjerenja), društveni (socijalne

vještine, znanja i stavovi o zajednici i drugima, empatija) i civilni ishodi (demokratska odgovornost i participativnost). U skladu s filozofijom jednog od osnivača metode, Johna Deweyja, primjena teorijskog znanja stečenog u sklopu rješavanja stvarnih problema u zajednici ili radom s korisnicima omogućava bolje razumijevanje i pamćenje gradiva te druge prednosti poput osobnog rasta i razvoja promjenom stavova i propitivanjem uvjerenja te utjecaja na kasnije odluke u vezi s obrazovanjem i zaposlenjem te čak povećanja samopouzdanja (Waterman, 2013). Iako osmišljavanje i provođenje metode DKU-a zahtijeva dosta vremena, i često drugih resursa nastavnika, neke su od prednosti za nastavnike motivirani i aktivni studenti, prilike za učenje i istraživanje (Pereira i Costa, 2019). Također, uz odgojno-obrazovnu komponentu te istraživanje kao prve dvije misije, tzv. treća misija obrazovnog sustava ima za cilj uključivanje u život zajednice te unaprjeđenje društvenih procesa uz pomoć obrazovnih alata, a čemu upravo doprinosi i metoda DKU-a. Prednosti za lokalnu zajednicu, i društvo u širem smislu, također su primijećene jer metoda naglašava kritičko razmišljanje sudionika te njihovu aktivnu participaciju u zalaganju za rješavanje problema u zajednici i samim time poboljšanje uvjeta, odnosno potiče „civilno zalaganje“ (Ćulum i Ledić, 2010: 76). U radu Zloković i Polić (2013) istaknulo se kako su predstavnici udruga ili institucija koji su sudjelovali u projektima naglasili važnost koju programi imaju za poticanje senzibilnosti studenata za marginalizirane skupine u društvu i uključivanje studenata u aktivnosti udruga i institucija i nakon završetka aktivnosti u sklopu kolegija.

Kao što se navelo u prethodnom poglavlju, definicije DKU-a i pristupi DKU-u raznoliki su, kao i njegova primjena u raznim dijelovima svijeta. Posebne vrijednosti, kulturni, politički i društveni uvjeti utječu na drugačiji razvoj i implementaciju metode u različitim državama i kontinentima. U Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) razvoj društveno korisnog učenja započinje u 20. stoljeću i jedan j od najutjecajnijih autora Dewey (1902/1990) koji se zalaže za pristup koji omogućuje učenicima primjenu znanja u zajednici, ističući kako je za ostvarivanje najveće dobrobiti za učenika i društvo potrebna aktivna uloga učenika i uvođenje zajednice u procesu učenja. Drugim riječima, učenici i studenti trebaju kritički promišljati i reflektirati o odnosima između ideja, razmišljati o njihovoj primjeni u zajednici, a ne ih samo pasivno prihvaćati od autoriteta. Na razvoj ključnih principa povezivanja učenja i zalaganja u

zajednici imao je i Paolo Freire, brazilski pedagog, koji naglašava važnost da se obrazovanjem potiče kritičko mišljenje o prošlim i trenutačnim društvenim uvjetima te da ih se osnažuje za aktivnu participaciju sa svrhom rješavanja primijećenih problema i smanjenja nejednakosti (Giroux, 2010). Osim što se pristupom DKU-a naglašava važnost aktivnog sudjelovanja, kritičkog mišljenja i refleksivnost, također je važna i recipročnost, tj. prema Sigmonu (1979) takvim pristupom učenja koje proizlazi iz „usluge“ (eng. *service*) obje strane uče jedna od druge. U Latinskoj Americi ideje društvenog korisnog učenja (španj. *aprendizaje-servicio*) razvijaju se u sklopu samih obrazovnih institucija kako bi se učenici i studenti uključili u zajedničko adresiranje stvarnih potreba i rješavanje ključnih problema u svojim zajednicama i okolišu, pomaganju ugroženim skupinama i smanjenju nejednakosti, s naglaskom na razvijanje solidarnosti, povećanju kvalitete dobivenog znanja i promoviranju kulture odgovornog građanstva (Tapia, 2010). U Europi je primjena DKU-a ipak recentnija i manje raširena u usporedbi s praksom u SAD-u, no sve veći broj sveučilišta implementira metodu u svojim programima, organiziraju se razne konferencije poput European Conference on Service-Learning in Higher Education, pišu znanstveni radovi o metodi i promoviraju razni načini financiranja implementacije metode, poput one Europskog socijalnog fonda, o kojoj se raspravlja u nastavku rada. U Hrvatskoj se u posljednjih nekoliko desetljeća razvijaju teorijske pretpostavke metode (npr. Mikelić Preradović, 2009; Ćulum i Ledić, 2010), metoda se promovira na radionicama, predavanjima te u priručnicima i znanstvenim radovima te se na sveučilištima u Zagrebu, Rijeci, Osijeku, Zadru i Splitu održavaju kolegiji s elementima metode DKU-a, kao i rad na implementiranju metode u već postojeće kolegije (Zloković i Polić, 2013). Važnost i potrebu za daljnjim razvijanjem metode DKU-a prepoznao je i Europski socijalni fond čijim se natjecanjem daje podrška za razvijanje metode u Hrvatskoj.

1.3. Poziv: „Podrška razvoju partnerstava organizacija civilnog društva i visokoobrazovnih ustanova za provedbu programa društveno korisnog učenja“

Europski socijalni fond (ESF) predstavlja glavni financijski instrument Europske unije za ostvarivanje strateških ciljeva politike unapređenja zapošljavanja i socijalne inkluzije. Procjenjuje se da se zahvaljujući provedenim

projektima u sklopu fonda, na razini cijele Europske unije, svake godine na tržište rada uključujući 10 milijuna ljudi, ili se pak utječe na razvoj njihovih znanja i vještina kako bi bili osposobljeni za budući rad ili razvoj karijere (Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske, 2014). Od 2014. do 2020. godine ukupan proračun ESF-a iznosio je otprilike 80 milijardi eura, a Republici Hrvatskoj u sedmogodišnjem razdoblju bilo je na raspolaganju 1,516 milijardi eura.

U sklopu Europskog socijalnog fonda 2016. godine objavljen je natječaj pod nazivom „Podrška razvoju partnerstava organizacija civilnog društva i visokoobrazovnih ustanova za provedbu programa društveno korisnog učenja“ (u nastavku Poziv) kao otvoreni poziv na dodjelu bespovratnih sredstava. Kako je navedeno u tekstu Poziva, namjera je bila omogućiti razvoj održivih i kvalitetnih partnerstava između visokoobrazovnih ustanova i organizacija civilnoga društva kada je riječ o razvoju i provedbi programa društveno korisnog učenja (Strukturni fondovi, 2016). Ciljevi poziva osmišljeni su u svrhu jačanja i osnaživanja kapaciteta OCD-a, unaprjeđivanja programa visokog obrazovanja te pružanja znanja i vještina studentima u svrhu rješavanja problema u lokalnoj zajednici ili u širem društvenom kontekstu.

Kako je navedeno u samom tekstu Poziva, ciljane skupine poziva bile su korisnici usluga organizacija civilnoga društva, različite skupine u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, volonteri, zaposlenici u organizacijama civilnoga društva, kao i zaposlenici visokoobrazovnih ustanova i studenti (Strukturni fondovi, 2016).

Rezultati Poziva objavljeni su 15 mjeseci kasnije, odnosno 12. ožujka 2018. godine, a Odlukom Posredničkog tijela razine 1, Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske, odobreno je financiranje ukupno 27 projekata u različitim dijelovima Hrvatske. Projekti su se provodili tijekom dviju godina od dobivanja sredstava, odnosno maksimalno 24 mjeseca po pojedinom projektu, uz mogućnost produljenja trajanja provedbe projekta zbog izvanrednih okolnosti uzrokovanih koronakrizom u ožujku 2020. godine.

2. METODA

Cilj istraživanja bio je ispitati stavove o projektima DKU-a prije, tijekom i nakon provedbe projekata triju ključnih skupine dionika u pripremi i provedbi projekata s elementima metode društveno korisnog učenja – predstavnika visokog obrazovanja, studenata i predstavnika organizacija civilnog društva koji su sudjelovali na jednom od 27 projekata koje je financirao ESF u sklopu poziva „Podrška razvoju partnerstava organizacija civilnog društva i visokoobrazovnih ustanova za provedbu programa društveno korisnog učenja“.

U skladu s ciljem istraživanja odabran je prigodan uzorak predstavnika visokih učilišta, studenata i predstavnika organizacija civilnog društva koje su sudjelovali u izradi i provedbi ESF-ovih projekata. Dodatno, s obzirom na ključnu ulogu tzv. „društvenog partnera“ u pripremi i provedbi DKU-a, upitnik je, osim na adrese udruga u ulozu nositelja projekata, također dostavljen i na adrese OCD-a koji su u odabranim projektima imali partnersku ulogu.

Poziv za sudjelovanje u istraživanju poslan je e-porukom voditeljima projekata kojima je odobreno financiranje u sklopu ESF-ova poziva, gdje im je objašnjena svrha i cilj istraživanja, dane upute za sudjelovanje u istraživanju i poveznica za Googleov obrazac te zajamčena anonimnost. U sklopu poziva zamolili smo voditelje projekata da poziv za sudjelovanje u istraživanju proslijede svojim kolegama, projektnim partnerima i studentima koji su sudjelovali u različitim projektima. Također, poziv je bio objavljen na mrežnoj stranici udruge ODRAZ – Održivi razvoj zajednice. Nakon početnog poziva, poslano-gakrajem rujna 2020. godine, podsjetnik za sudjelovanje u istraživanju poslan je nakon mjesec dana, točnije krajem listopada 2020. godine. Sveukupno je proces prikupljanja podataka trajao otprilike tri mjeseca (od rujna do prosinca 2020. godine).

U istraživanju je ukupno sudjelovalo 90 osoba, odnosno 26 predstavnika visokih učilišta, 30 predstavnika iz 28 različitih OCD-a organizacija civilnog društva i 34 studenta koji su sudjelovali u provedbi ESF-ovih projekata.

Za potrebe istraživanja konstruirana su tri upitnika, jedan za svaku skupinu dionika. Svi su upitnici bili organizirani u četiri cjeline (uvodni dio, pitanja povezana s periodom prije provedbe projekta, tijekom provedbe projekta i nakon

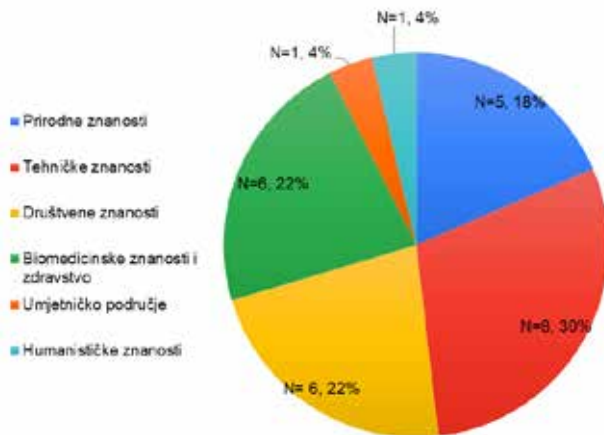
završetka projekta), no svaki je sadržavao posebno dizajniran set čestica koji je odgovarao projektnoj ulozi svake skupine dionika. Uvodni dio sastojao se od pitanja o sociodemografskim karakteristikama sudionika (spol, dob, informacije o obrazovanju, području studiranja ili rada), uslijedila su pitanja o iskustvima s metodom DKU-a prije početka projekta i o motivaciji za uključivanje u projekt, potom čestice o zadovoljstvu provedbom projekta, a u završnoj su se cjelini ispitivali dojmovi nakon završetka projekta.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

3.1. Predstavnici visokog obrazovanja (VO)

U dijelu istraživanja posvećenom ispitivanju stavova predstavnika visokih učilišta sudjelovalo je 26 osoba, od čega 19 (73,1 %) žena, 5 (19,2 %) muškaraca i 2 (7,7 %) osobe koje nisu željele odgovoriti na pitanje o spolu. Sudionici su zaposlenici na visokim učilištima na kojima su se održavali kolegiji s elementima DKU-a u sklopu projekata te su zaposleni na različitim nastavnim i upravnim pozicijama, poput predavača, nastavnika, asistenata, izvanrednih profesora, redovitih profesora i predstojnika zavoda. Zastupljenost znanstvenih područja u kojima rade sudionici istraživanja prikazana je na Slici 1. Najveći broj sudionika (N=20, 26,9 %) ima završen poslijediplomski sveučilišni doktorski studij, potom slijede oni sa završenim diplomskim sveučilišnim, integriranim preddiplomskim i diplomskim sveučilišnim studijem, diplomskim specijalističkim stručnim studijem ili dodiplomski studijem u trajanju od najmanje četiri godine (N=5, 19,2%) i jedna osoba (3,8 %) sa završenim preddiplomskim sveučilišnim ili stručnim studijem u trajanju od tri godine. Može se primijetiti kako su u uzorku nadzastupljene žene i osobe sa završenim poslijediplomskim sveučilišnim studijem.

Slika 1. Grafički prikaz znanstvenih područja sudionika

U drugom dijelu upitnika ispitali smo jesu li se na visokim učilištima na kojima rade sudionici istraživanja održavali predmeti s elementima DKU-a prije sudjelovanja u projektu. Polovica (N=13, 50 %) sudionika izjavila je da se na njihovu visokom učilištu od prije izvodio barem jedan predmet s elementima DKU-a, a broj kolegija koji su se izvodili bio je u rasponu od 1 do 15 kolegija (M=1, \bar{X} =2,69). Ona polovica sudionika na čijim se visokim učilištima prije nije održavao niti jedan kolegij s elementima DKU-a, istaknuli su kao razloge da predstavnici visokog obrazovanja nisu bili upoznati s metodom, nisu bili zainteresirani ili nisu bili u mogućnosti provesti kolegije zbog nedostatka vremena. Dodatno su istaknuli probleme u sustavu visokog obrazovanja koji su otežali ili onemogućili uvođenje takvih kolegija (npr. financijska potpora, komplicirani procesi izmjene kolegija te da sustav nije usmjeren na poticanje kvalitete rada).

Sudionici su imali različitu motivaciju za uključivanje u projekte, a njihovi odgovori grupirani su u nekoliko kategorija koje su prikazane u Tablici 1. Može se primijetiti kako su se predstavnici visokih učilišta najviše uključivali zbog vlastitog interesa za metodu DKU-a, zbog dobrobiti koju metoda predstavlja za studente, unaprjeđenja nastave i zbog pozitivnih prijašnjih suradnji s OCD-ima.

Tablica 1. Motivacija predstavnika visokih učilišta za sudjelovanje u DKU projektima

Motivacija za uključivanje u projekt	F	Postotak
Interes za metodu DKU-a	6	23,08 %
Dobrobit koju donosi studentima	4	15,38 %
Prijašnja suradnja s OCD-om	4	15,38 %
Unaprjeđenje kvalitete nastave	4	15,38 %
Osobni razlozi/interes	3	11,54 %
Službena dužnost	3	11,54 %
Istraživački rad	1	3,85 %

Svoje stavove o metodi DKU-a sudionici su mogli izraziti na skali Likertova tipa od pet stupnjeva (gdje je 1 označavalo „uopće se ne slažem“, a 5 – „u potpunosti se slažem“). U Tablici 2. prikazani su dobiveni odgovori – primjećuje se da se sudionici većinom slažu s time da se treba uvrstiti više predmeta koji uključuju metodu DKU-a, da metoda DKU-a pridonosi kvaliteti nastave i da smatraju kako je jedna od zadaća visokog učilišta suradnja s lokalnim zajednicama. Međutim, sudionici se većinom ne slažu ili nisu sigurni u vezi s tim osposobljava li njihovo visoko učilište studente za društveno koristan rad i bi li građani trebali sudjelovati u oblikovanju studijskih programa na visokim učilištima.

Tablica 2. Stavovi o DKU-u metodi prije provedbe projekata

	M	\bar{X}
U studijske programe na Vašem visokom učilištu trebalo bi uvrstiti više predmeta koji uključuju elemente metode DKU-a.	5	4,46
Učenje metodom DKU-a pridonosi kvaliteti nastave na visokim učilištima.	5	4,65
Jedna od zadaća Vašeg učilišta trebala bi biti povećanje suradnje s lokalnim zajednicama.	5	4,35
Naše visoko učilište osposobljava studente za društveno koristan rad.	3	2,96
Građani bi trebali više sudjelovati u oblikovanju studijskih programa visokih učilišta.	2	2,42

U trećem dijelu upitnika, koji se odnosio na stavove sudionika o provedbi projekta, bilo je uključeno sedam čestica s ponuđenim odgovorima u obliku

skale Likertova tipa (sudionici su mogli odabrati odgovor na skali od pet stupnjeva, pri čemu je 1 označavalo „uopće se ne slažem“, a 5 – „u potpunosti se slažem“). Prosječne vrijednosti dobivene za svaku česticu nalaze se u Tablici 3. te se ističe visoko slaganje sudionika s ponuđenim tvrdnjama te zadovoljstvo provedbom projekta i suradnjom s projektnim partnerima.

Tablica 3. Stavovi ispitanika o provedbi projekata

	M	\bar{X}
Ciljevi projekta bili su jasno opisani.	5	4,31
Ciljevi projekta u potpunosti su ostvareni.	4	4,23
Uloga visokog učilišta bila je jasno opisana.	4,5	4,27
Visoko učilište u svakom je trenutku znalo što se od njega očekuje.	4	4,04
Projekt se dobro administrativno provodio.	4	4,19
Komunikacija s voditeljima projekta bila je pravovremena.	5	4,46
Komunikacija s voditeljima projekta bila je jasna.	5	4,38

Kao glavne prepreke s kojima su se susreli za vrijeme provedbe projekta, najviše sudionika (N=9, 34,6 %) istaknulo je da su projekt i uvođenje metode DKU-a zahtijevali više angažmana nego što je bilo planirano, dio sudionika (N=5, 19,2 %) istaknuo je slab interes predstavnika visokog obrazovanja i opće nerazumijevanje važnosti DKU-a, a jedan sudionik (3,85 %) problem neuključenosti projektnog partnera, nezainteresiranost društva u kojem se projekt provodio, probleme s usklađivanjem vođenja nastave na drugim kolegijima, studentsko nerazumijevanje provedbe projekata te slab interes studenata za DKU. Jedna je osoba istaknula da se nije susrela s problemima pri provedbi projekta.

Jednak broj sudionika (N=12, 46,2 %) smatra da su studenti pokazali izniman i umjeren interes za DKU, a samo dva sudionika (7,7 %) smatraju da su studenti pokazali minimalan interes. Također, većina sudionika (N=19, 73 %) smatra da su studenti više zainteresirani za metodu DKU-a u usporedbi s drugim metodama, manji broj (N=5, 19,2 %) da su jednako zainteresirani kao i za druge metode, a ni jedan sudionik nije izjavio da su manje zainteresirani u usporedbi s klasičnim metodama podučavanja.

Većina sudionika (N=19, 73,1 %) istaknula je kako je za pripremu nastave koja uključuje metodu DKU-a potrebno više vremena u usporedbi s ustaljenim

metodama podučavanja, manji dio (N=7, 26,9 %) da je potrebno jednako vremena, a nijedan sudionik ne smatra da je bilo potrebno kraće vrijeme pripreme. Sudionici su podijeljeni oko toga treba li se nastava s elementima DKU-a dodatno honorirati u usporedbi s drugim oblicima nastave.

Također je istaknuto da nastava koja uključuje DKU utječe na razvoj samostalnosti studenata (N=22, 84,6 %), kritičkog mišljenja (N=20, 76,9 %), samopouzdanje studenata (N=19, 73,1 %), bolji odnos s nastavnicima (N=14, 53,8 %) i njihov bolji akademski uspjeh (N=6, 23,1 %).

Svi osim jednog sudionika smatraju da se metoda DKU-a treba nastaviti primjenjivati u nastavi i nakon završetka projekta, a njih 23 (88, 5%) izjavilo je kako će se na njihovu visokom učilištu metoda nastaviti primjenjivati. Također, 24 osobe (92,3 %) izjavile su da će nastaviti suradnju s OCD-ovima.

3.2. *Studenti*

U istraživanju je sudjelovalo 34 studenata (27 studentica, 5 studenata te 2 osobe koje se nisu izjasnile na pitanje o spolu), u dobi od 20 do 34 godine (M=23). Najveći je broj studenata bio iz područja tehničkih (N=14, 41,2 %) pa društvenih znanosti (N=13, 38,2 %), a nešto manji broj iz humanističkog područja (N=5, 14,7 %) te dvoje (5,9 %) iz umjetničkog područja.

Prije nego što su se uključili u projekte koji su predmet ovog istraživanja, 14 studenata (41,2%) je imalo prethodno iskustvo volontiranja, a njih 20 (58,8%) nije. Studenti su volontirali u raznim OCD-ovima, na projektima i festivalima, a raspon je volonterskog rada od nekoliko sati do preko 500 sati. Samo je 7 (20,6 %) studenata čulo za pojam DKU prije uključivanja u projekt, većinom u sklopu fakultetskog obrazovanja, a jedna osoba za pojam je čula u sklopu srednjoškolskog obrazovanja, u suradnji s civilnim sektorom ili iz drugih izvora.

Kao najvažnije razloge za priključivanje projektu koji primjenjuje metodu DKU-a sudionici istraživanja istaknuli su želju za stjecanjem novih vještina, tj. upotpunjavanje životopisa (N=17, 50 %), želju za novim iskustvima (N=14, 41,2 %), a jedna je osoba (2,9%) istaknula da je metoda DKU-a bila u sklopu kolegija koje su odabrali, na nagovor prijatelja ili zbog prijašnjeg iskustva

volontiranja. Treba istaknuti da nijedan sudionik nije izjavio da su se priključili projektu zbog stjecanja ECTS bodova.

Treći dio upitnika sastojao se od šest čestica o zadovoljstvu i provedbi projekta u sklopu kojih su sudionici svoje stavove mogli izraziti na skali Likertova tipa od pet stupnjeva, pri čemu je 1 označavalo potpuno neslaganje, a 5 potpuno slaganje te triju čestica o vremenu provedenom radeći na projektu i primjeni znanja dobivenog na fakultetu. U Tablici 4. može se primijetiti da su studenti uglavnom vrlo zadovoljni provedbom i organizacijom projekata, no gotovo trećina (29,4 %) nije sigurna jesu li ciljevi projekta u postupnosti ispunjeni.

Tablica 4. Stavovi studenata o provedbi projekta

	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem, niti ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
Projekt je ispunio moja očekivanja.	2 (5,9 %)	2 (5,9 %)	8 (23,5 %)	15 (44,1 %)	7 (20,6 %)
Projekt je bio kvalitetno osmišljen.	1 (2,9 %)	0	4 (11,8 %)	17 (50,0 %)	12 (35,3 %)
Organizacija projekta bila je dobro provedena.	2 (5,9 %)	2 (5,9 %)	2 (5,9 %)	8 (23,5 %)	14 (41,2 %)
Komunikacija s voditeljima projekta bila je zadovoljavajuća.	1 (2,9 %)	0	1 (2,9 %)	8 (23,5 %)	24 (70,6 %)
Ciljevi i svrha projekta bili su mi dobro objašnjeni.	1 (2,9 %)	0	7 (20,6 %)	12 (35,3 %)	14 (41,2 %)
Smatram da su ciljevi projekta u potpunosti ispunjeni.	3 (8,8 %)	1 (2,9 %)	10 (29,4 %)	10 (29,4 %)	10 (29,4 %)

Najveći broj studenata (N=10, 29,4 %) radio je na projektu više od 40 sati, te 20 – 30 sati (N=7, 20,6 %), a dio studenata nije mogao procijeniti broj sati (N=6, 17,6 %). Pri procjeni koliko su u sklopu projekta primjenjivali znanja usvojena na fakultetu, jednak broj studenata odgovorio je da uopće nisu uspjeli primijeniti dobiveno znanje (N= 14, 41,17 %), kao i da su uspješno primjenjivali akademska znanja, a 7 (20,58 %) studenata izjavilo je da su samo djelomično primijenili stečena znanja. Oni koji su primjenjivali znanja i vještine dobivene na fakultetu uglavnom su istaknuli da su to bile tzv. meke vještine i komunikacijsko-prezentacijske vještine. Studenti se uglavnom (N=15, 44,11 %) ne slažu s tvrdnjom da im je sudjelovanje u projektu pomoglo razumijevanju znanja dobivenog na fakultetu.

Tablica 5. Stavovi studenata nakon sudjelovanja u projektima

	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem, niti ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
Nakon sudjelovanja u projektu češće promišljam o problemima u lokalnoj zajednici.	1 (2,9 %)	5 (14,7 %)	7 (20,6 %)	13 (38,2 %)	8 (23,5 %)
Nakon sudjelovanja u projektu bolje razumijem druge društvene skupine u svojoj zajednici.	0	3 (8,8 %)	4 (11,8 %)	14 (41,2 %)	13 (38,2 %)
Nakon sudjelovanja u projektu osjećam se kompetentnije sudjelovati u aktualnim raspravama o društvenim problemima.	1 (2,9 %)	3 (8,8 %)	10 (29,4 %)	11 (32,4 %)	9 (26,5 %)
Nakon sudjelovanja u projektu osjećam se uključenijim/om u svoju zajednicu.	2 (5,9 %)	6 (17,7 %)	13 (38,2 %)	7 (20,6 %)	6 (17,7 %)

Nakon sudjelovanja u projektu više se zanimam za volontiranje.	2 (5,9 %)	4 (11,8 %)	14 (41,2 %)	8 (23,5 %)	6 (17,7%)
Nakon sudjelovanja u projektu bolje razumijem usvojeno znanje na fakultetu.	7 (20,6 %)	8 (23,5 %)	9 (26,5 %)	5 (14,7 %)	5 (14,7 %)

Četvrti dio upitnika usmjeren je na refleksije sudionika nakon završetka projekta, kako je projekt utjecao na njih te je li utjecao na promjenu stavova o metodi DKU-a. Upotrijebljeno je šest čestica s ponuđenim odgovorima izraženih u obliku skale Likertova tipa (1 – uopće se ne slažem, 5 – u potpunosti se slažem) te četiri čestice s ponuđenim odgovorima o metodi DKU-a. U Tablici 5. može se primijetiti da su nakon sudjelovanja u projektu studenti skloniji razmišljanju o problemima u lokalnoj zajednici te da bolje razumiju druge društvene skupine u zajednici i da se osjećaju kompetentnijima sudjelovati u raspravama o društvenim problemima. Međutim, istovremeno najveći dio sudionika nije siguran osjeća li se ili ne osjeća uključenjima u zajednicu (N=13, 38,2 %), te znatan dio studenata (N=14, 41,2 %) ne pokazuje veće zanimanje za volontiranje.

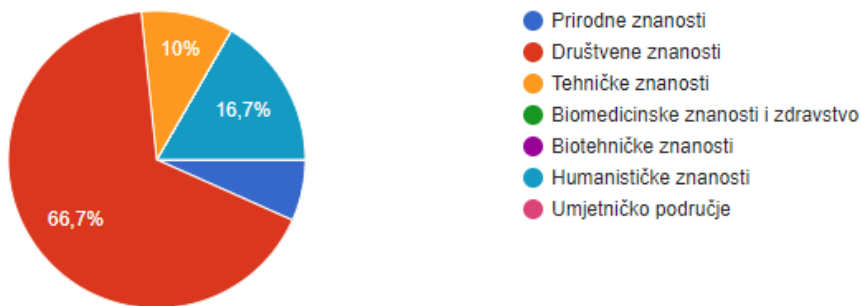
O vrlo pozitivnom stavu studenata o metodi DKU-a govore i podatci prema kojima svi osim jednoga (2,9 %) sudionika smatraju da bi se metoda DKU-a trebala češće rabiti u nastavi te da bi 26 (76,47 %) sudionika upisalo predmet s elementima DKU-a, a čak 30 (88,2 %) bi preporučilo drugima da upišu predmete s metodom DKU-a. Većina studenata (N=23, 67,6 %) smatra da je metoda DKU-a edukativnija od uobičajene nastave, njih 10 (29,4 %) da je jednako edukativna, a samo 1 osoba (2,8 %) procjenjuje metodu DKU-a manje edukativnom od uobičajene nastave.

3.3. Predstavnici organizacija civilnog društva (OCD)

Na upitnik poslan predstavnicima organizacija civilnog društva odgovorilo je ukupno 83,3 % pripadnica ženskog spola te 13,3 % pripadnika muškog spola. Nadalje, 83,3 % sudionika kao najvišu završenu razinu visokog obrazovanja odabralo je *Diplomski sveučilišni studij / integrirani preddiplomski i diplomski*

sveučilišni studij / diplomski specijalistički stručni studij / dodiplomski studij u trajanju od najmanje četiri godine, 10 % sudionika odabralo je *Preddiplomski sveučilišni studij / stručni studij u trajanju od tri godine*, dok je *Poslijediplomski sveučilišni doktorski studij* odabralo 6,7 % sudionika. Kada je riječ o znanstvenim područjima djelovanja, 66,7 % sudionika odabralo je *Društvene znanosti*, 16,7 % *Humanističke znanosti*, 10 % *Tehničke znanosti*, a tek je 6,7% sudionika odabralo *Prirodne znanosti*, kako je prikazano na slici 2. Primjećuje se da je značajna većina sudionika ženskoga spola, iz primarno društvenih znanosti s najvišom završenom razinom visokog obrazovanja od najmanje četiru godine.

Slika 2. Grafički prikaz znanstvenih područja sudionika u OCD-ovima

Većina sudionika istraživanja (83,3 %) nije se susrela s metodom DKU-a prije početka rada na projektu prijavljenom u sklopu Poziva. Dodatno, polovica sudionika (50 %) surađivala je s visokim učilištima prije provedbe projekata, a polovica nije. Možemo zaključiti da značajni postotak sudionika nije imao ranijeg iskustva s radom u projektima koji su uključivali društveno korisno učenje, a polovica sudionika imala je ranije razvijenu suradnju s visokim učilištima.

U sljedećem dijelu upitnika, kojim su se propitivali stavovi o metodi DKU-a prije provođenja projekta skalom Likertova tipa od pet stupnjeva (1 – „uopće se ne slažem“, 5 – „u potpunosti se slažem“), na čestice o kojima se propitivao stav o tome da bi se na visokim učilištima trebalo uvrstiti više predmeta koji uključuju elemente društveno korisnog učenja, da metoda DKU-a pridonosi kvaliteti nastave na visokim učilištima te da je jedna od zadaća visokog

učilišta suradnja s lokalnim zajednicama, nalazi su jednaki za sva tri pitanja – s navedenim izjavama u potpunosti se slaže većina sudionika (N=28, 93,3 %). Međutim, veći broj sudionika (43,3 %) se niti slaže niti se ne slaže s tvrdnjom da bi građani trebali sudjelovati u oblikovanju studijskih programa visokih učilišta, a tek se njih 33,3 % slaže s tom tvrdnjom. Može se primijetiti kako se ovaj nalaz bitno razlikuje od prethodno navedenog nalaza, odnosno od prvih triju navedenih tvrdnje.

Tablica 6. Stavovi predstavnika OCD-a o provedbi projekta

	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem, niti ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
Ciljevi projekta u potpunosti su ostvareni.	0	0	4 (13,3 %)	14 (46,7 %)	12 (40,0 %)
Administrativni kapaciteti organizacije bili su dostatni za provedbu ovog projekta.	2 (6,7 %)	2 (6,7 %)	6 (20,0 %)	9 (30,0 %)	11 (36,37 %)
Stručni kapaciteti organizacije bili su dostatni za provedbu ovog projekta.	0	1 (3,3 %)	3 (10,0 %)	12 (40,0 %)	14 (46,7 %)
Studenti su bili motivirani za suradnju s lokalnom zajednicom i organizacijama civilnog društva.	1 (3,3 %)	2 (6,7 %)	5 (16,7 %)	11 (36,37 %)	11 (36,37 %)
Smatram da su uspješno prenesena znanja studentima o projektima kojima se bavimo i suradnji koju ostvarujemo s lokalnom zajednicom.	1 (3,3 %)	0	4 (13,3 %)	13 (43,3 %)	12 (40,0 %)
Smatram da je ostvarena kvalitetna suradnja s visokim učilištem.	3 (8,8 %)	1 (2,9 %)	10 (29,4 %)	10 (29,4 %)	10 (29,4 %)

Kao što se može vidjeti u Tablici 6, najveći dio (N=14, 46,67 %) sudionika se slaže s izjavom da su ciljevi projekta u potpunosti ostvareni, dok se 40 % sudionika u potpunosti slaže s izjavom. Uočeno je kako sudionici imaju pozitivan stav prema ostvarenim rezultatima – s obzirom na važnost ostvarenja ciljeva u provedbi projekata u sklopu Europskog socijalnog fonda te njihovo uvjetovanje javnim financiranjem, uočeni nalaz smatra se očekivanim. Kada je riječ o dostatnim administrativnim kapacitetima organizacije za provedbu projekta uočeno je sljedeće: 20 % sudionika se niti slaže, niti se ne slaže s navedenom tvrdnjom, 30 % sudionika se slaže, dok se 36,67 % sudionika slaže u potpunosti (N=11, 36,67 %). Drugim riječima, značajna većina sudionika ima pozitivan stav prema dostatnim administrativnim kapacitetima svoje organizacije za provedbu projekta. Također, većina, odnosno 40 % sudionika se slaže da su stručni kapaciteti organizacije bili dostatni za provedbu ovog projekta, a 46,67 % u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom.

Kada je riječ o motivaciji studenata za suradnju s lokalnom zajednicom i organizacijama civilnog društva, u Tablici 9 uočena je podjednaka zastupljenost odgovora – 36,7 % sudionika se slaže i u potpunosti se slaže s navedenom tvrdnjom, odnosno smatraju da su uspješno motivirali studente za suradnju s lokalnom zajednicom i organizacijama civilnog društva. Također, prema podacima u Tablici 6 ističe se da sudionici smatraju da su uspješno prenijeli potrebna znanja studentima i da se većina (53,33 %) slaže s tvrdnjom da su uspjeli ostvariti kvalitetnu suradnju s visokim učilištem. U skladu s tim, možemo zaključiti da više od polovice sudionika ima pozitivan stav prema ostvarenju kvalitetne suradnje s projektnim partnerima u visokom obrazovanju.

Na pitanje jesu li im se studenti javili nakon završetka projekta, 70 % sudionika odgovorilo je potvrdno, a 26,7 % sudionika negativno. Taj je rezultat važno naglasiti, osobito uzevši u obzir činjenicu da je većina studenata izjavila da nije snažno zainteresirana za daljnje volontiranje. Međutim, 80 % sudionika izjavilo je da je visoko učilište s kojim su surađivali zainteresirano za nastavak suradnje. Polovica, odnosno 50 % sudionika smatra da su studenti pokazali izniman interes za projekt, 40 % smatra da je interes bio umjeren, a 6,7 % sudionika smatra da je interes studenata minimalan. Možemo zaključiti da su uključeni studenti i visoka učilišta zainteresirani za nastavak suradnje, što je u

skladu sa stavom polovice sudionika koji ukazuje na to da su studenti pokazali izniman interes za DKU.

Ispitanici su imali mogućnost izdvojiti najveće prepreke s kojima su se susretali tijekom provedbe projekta. Čak 28 od 30 ispitanika je kao primarnu prepreku izdvojilo administrativne probleme, poput:

„Administrativni zahtjevi ESF-a su bili ogromni i oduzimali su jako puno vremena u provedbi te angažman čak 6 mjeseci nakon završetka projekta za koji nisu bile predviđene plaće. Također, provedbeno tijelo je inzistiralo na nekim nebitnim tehničkim detaljima dok se malo pažnje posvećivalo rezultatima i sadržaju projekta“

te

„Izvjestavanje je oduzelo previše vremena koje je provedbeni tim mogao uložiti u povećanje kvalitete implementacije projekta i ostvarenje rezultata i učinaka. Osobito prikupljanje mikropodataka koje je bilo mrsko i za same korisnike“,

kao i

„Administrativna opterećenja oko vođenja projektne dokumentacije i izvještavanja su nadilazila ne samo kapacitete udruga s obzirom na obim posla, nego je na momente prerastalo u realnu prijetnju provedbi nekih aktivnosti zbog nesuvislosti zahtjeva i povratnih informacija od strane provedbenog tijela, nedovoljnom podrškom provedbenog tijela, nesuradljivošću provedbenog tijela da se fokus projekta stavi na aktivnosti i kvaliteti njihove provedbe, umjesto na pokazatelje i administrativne zahtjeve“.

Primjećuje se da sudionici kao glavne prepreke navode i opisuju administrativno-birokratske zahtjeve prilikom provedbe te izvještavanja o projektu. Dodatno, naglašen je fokus na formalne zahtjeve provedbe projekta, bez razumijevanja sadržaja i usmjerenosti na ostvarenje rezultata. Osim toga, pojedini sudionici navode izazove u komunikaciji i suradnji s provedbenim tijelom, kao i loš društveni položaj OCD-a čiji je status istovremeno oslabljen ovisnošću o

različitim tipovima financiranja, što izravno utječe i na percepciju samih organizacija kao nedovoljno stručnih partnera.

Međutim, kada je riječ o razlozima zadovoljstva organizacija, navedeno je zadovoljstvo radom studenata i kolega, kao i mogućnost razvoja novih ideja u sektoru obrazovanja: „Učvršćena je suradnja s fakultetom koja je i do sada bila izvrsna“, te „Naročito sam zadovoljna suradnjom s timom DKU-a koja ne prestaje i nakon završetka financijskog dijela provedbe projekta DKU-a, radom sa studentima i njihovom kreativnošću, empatijom i radom na poboljšanju života osoba s invalidnosti“, kao i „Sa svima uključenima u provedbu, reakcijama studenata, krajnjim rezultatom i stečenim znanjima“.

4. RASPRAVA

Sve tri skupine dionika ovog istraživanja istaknule su pozitivan stav prema metodi DKU-a i projektima te prepoznaju svrsishodnost provedenih projekata i zadovoljstvo međusobnom suradnjom. Predstavnici visokih učilišta uključivali su se u projekte zbog vlastitog interesa za metodu DKU-a, zbog dobiti koju predstavlja za studente, unaprjeđenja nastave i zbog pozitivnih prijašnjih suradnji s OCD-ima. Također, primjećuje se da predstavnici visokog obrazovanja prepoznaju važnost uvrštavanja većeg broja kolegija koji uključuju metodu DKU-a, kao i da metoda DKU-a pridonosi kvaliteti nastave te osobnom i profesionalnom razvoju studenata. Ujedno, prepoznaju i važnost suradnje između visokog obrazovanja i lokalnih zajednica te namjeravaju nastaviti suradnju s udrugama i predstavnicima lokalnih zajednica. Međutim, u sklopu istraživanja istaknulo se da priprema nastavnih programa koji uključuju metodu DKU-a zahtijeva više vremena i angažmana nastavnika od tradicionalne nastave, a manji dio sudionika ukazao je i na probleme neprepoznavanja važnosti metode iz perspektive drugih dionika. Druga istraživanja također pokazuju da uvođenje i provođenje metode DKU-a zahtijeva znatan vremenski angažman i potrebu za drugim resursima, za što je nastavnicima potrebna adekvatno financiranje i institucijska podrška (Kolenko et al., 1996; Cushman, 2002).

Studenti su također istaknuli iznimno pozitivan stav prema metodi DKU-a, želju za njezinim dodatnim uključivanjem u nastavne programe te metodu

smatraju korisnom. Zadovoljni su organizacijom projekata, ali ne smatraju da su se ciljevi pojedinačnih projekata ostvarili u potpunosti. Uključivali su se u projekte uglavnom zbog praktičnih razloga (kako bi razvijali određene vještine i vlastiti životopis), ali su sudjelovanjem u projektima ipak postali svjesniji problema u svojoj zajednici. Samo mali broj studenata prethodno je čuo za metodu DKU-a, što pokazuje da metoda nije dovoljno zastupljena u medijima ni u obrazovnom sustavu. Istraživanje Modić Stanke i Putarek (2016) pokazalo je slične poražavajuće rezultate, jer i u njihovou istraživanju, iako provedenom na većem uzorku, samo je manjina studenata (18,7 %) čula za tu metodu. U njihovu istraživanju glavni izvor informacija o metodi DKU-a predstavljali su mediji pa tek onda nastavno osoblje i potom prijatelji/ice (Modić Stanke i Putarek, 2016). U istraživanju Josić i Mikelić Preradović (2019) također se pokazalo da je samo manjina njihovih sudionika (14 %) upisala predmete s elementima DKU-a prije sudjelovanja u istraživanju, iz čega su zaključile da većina studenata nema priliku upisati takve kolegije i upoznati se s metodom DKU-a. Također, može se zaključiti da osmišljeni projekti nisu u potpunosti omogućili primjenu fakultetskog znanja, no svakako je osiguran prostor za razvoj mekih vještina. Nažalost, dobiveni rezultati pokazuju da projektima nije ostvaren glavni cilj DKU-a, koji je prema Mikelić Preradović (2011) definiran kao metoda koja omogućuje studentima da „prepoznaju važnost njihovog novog znanja u stvarnom svijetu“ (Mikelić Preradović, 2011: 36). Ipak, razvijanje mekih vještina može biti upravo ona prednost koju metoda DKU-a predstavlja za lakše prilagođavanje tržištu rada i pomoći pri zapošljavanju mladih.

Mali je broj studenata volontirao, što je u skladu s trendovima u Republici Hrvatskoj. Tako je istraživanje Zrinšaka et al. (2012) pokazalo da je volontiralo 42,3 % sudionika njihova istraživanja te iako rezultati pokazuju razmjerno nizak postotak volontiranja studenata u usporedbi s drugim zemljama, autori su istaknuli da postoji pozitivna tendencija povećanja broja studenata koji volontiraju tijekom godina, kao i da studenti uglavnom imaju pozitivan stav prema volontiranju te da bi se uključili da ih se to osobno pita (Zrinščak et al, 2012). Međutim, istraživanje je pokazalo da projekti DKU-a nisu potaknuli studente da više volontiraju ni da se osjete povezanijima sa svojom zajednicom. Zainteresiranost studenata za upis kolegija s elementima DKU-a također je utvrđena i istraživanjem Modić Stanke i Putarek (2016), gdje je čak 90,5 %

njihovih sudionika istaknulo da bi upisali kolegij s elementima DKU-a, a kao glavnu motivaciju za upis kolegija naveli su usvajanje određenih vještina i znanja, rada na sebi i bolje razumijevanje društvenih prilika (usp. Modić Stanke i Putarek, 2016), a što je također u skladu s dobivenim odgovorima u ovom istraživanju. U istraživanju Zloković i Polić (2013: 111) također se istaknulo da su studenti bili više usmjereni na dobivena praktična iskustva radom u zajednici, a ne toliko razvijanju „vrijednosti, prosocijalnih stavova i odgovornosti za društvene probleme“. Navedeno istraživanje pokazuje da se kvaliteta metode DKU-a održala, kao i zadovoljstvo studenata, jer je u istraživanju Mikelić Preradović (2011) također istaknuto visoko zadovoljstvo metodom DKU-a te da je većina (71,4 %) studenata primjenu metode DKU-a smatrala edukativnijom od obične nastave.

Unatoč administrativnim zahtjevima provedbe projekata, primjećuje se da su predstavnici OCD-a vrlo zadovoljni ostvarenjem rezultata te mrežom suradnika koje su iznjedrili pojedini projekti. Ponajprije, sudionici su zadovoljni interesom, radom i rezultatima studenata. Dodatno, smatraju da su provedbom projekata učvršćene veze između OCD-a i obrazovnog sustava te da su stvoreni dobri temelji za nastavak suradnje i održivost projekata. Rezultati su pokazali da izrazito velik postotak sudionika smatra da su ciljevi projekta u potpunosti ostvareni, da je prijenos znanja na studente uspješno proveden te da i obrazovne ustanove i organizacije civilnog društva iskazuju velik interes za nastavkom suradnje. Unatoč činjenici da velik postotak sudionika navodi da su administrativni i stručni kapaciteti organizacije bili dostatni za provedbu jednog ili više projekata, vidljivo je da su pojedinačni komentari usmjereni na kritiku administrativnih zahtjeva koji su vrlo često usporavali provedbu projekata.

Primijećeno je kako ni predstavnici visokog obrazovanja niti predstavnici OCD-a nisu sigurni oko uloge građana kao sudionika u oblikovanju studijskih programa. Naime, prema Giljević i Novak (2017: 134), većim uključivanjem trećeg, neprofitnog sektora u obavljanje javnih poslova proširuje se javna sfera, a posljedično, „uključivanjem zainteresiranih građana, organizacijski i individualno, u neke oblike suodlučivanja građani postaju suodgovorni, partneri političkoj vlasti“. S obzirom na to da svrha civilnog društva počiva na ideji organiziranog rada građana te da su ispunjavanju ovog upitnika pristupile

osobe zaposlene u civilnom društvu, uočavamo da njihovi odgovori u određenoj mjeri odstupaju od onoga što smatramo tradicionalnom definicijom civilnog društva. Iako dobiveni rezultati nisu u skladu s očekivanjima, smatramo da je potrebno daljnje ispitivanje teme uključivanjem više čestica kako bi se istražilo je li to općeniti stav predstavnika civilnog društva, kao i zbog čega, ili je nedostatak u primijenjenom mjernom instrumentu.

U sklopu istraživanja istaknulo se da su administrativni zahtjevi i opterećenja te nedovoljna institucijska podrška predstavljali najveći problem predstavnicima OCD-a, te kako su određeni sudionici ukazali da takva opterećenja mogu ugroziti provođenje aktivnosti i kvalitetu predviđenih sadržaja. Prema istraživanju Jakšić (2020), primjećuje se kako zaposlenici OCD-a, zbog potreba za zadovoljenjem administrativno-birokratskih zahtjeva, smatraju da nemaju dovoljno vremena posvetiti se onom što smatraju srži svojeg posla, odnosno aktivnostima koje dovode do rješavanja društvenih problema. Dodatno, zbog tog su opterećenja pod znatnim stresom i pate od iscrpljenosti, što dodatno ugrožava provođenje projekata i rad udruga. Također, u radu je istaknuto da postoje dodatni problemi s kojima se suočavaju, poput neispravnosti i nelogičnosti samih najava i objava natječaja, do ugovaranja i provedbe projekata i slično. Na temelju provedenih razgovora i intervjua, ustanovljeno je kako je proces prijave i dobivanja sredstava spor, kompliciran i nepredvidiv. Uz to, uvijek postoji rizik da se pojedini natječaj obustavi ili da se pak uskrate dobivena sredstva, što rezultira dodatnim gubitkom vremena i resursa, ali i povećava iscrpljenost radnika u civilnom sektoru (Jakšić, 2020). Dodatno, navodi se da (Jakšić, 2020: 20)

„kod negativnih iskustava, korisnici najviše ističu različite aspekte nekvalitetnog upravljanja cjelokupnim procesom gdje se najviše ističe problem upravljanja vremenom te neintuitivnost i ograničenost e-platforni za izvještavanje. Prekomjerna administracija i dokumentacija druga je najzastupljenija kategorija negativnih iskustava, a koja pokriva predetaljnu i prekomjernu administraciju koja vrlo često ide u mikroupravljanje projekata, nefleksibilnost, probleme s prikupljanjem mikropodataka, itd.“

Može se zaključiti kako, iako jasno naglašeni, navedeni administrativni zahtjevi i prepreke nisu demotivirali sudionike ovoga istraživanja za nastavak bavljenja temom DKU-a te prijave novih, srodnih projekata u području društveno korisnog učenja.

5. ZAKLJUČAK

Cilj istraživanja bila je analiza stavova triju skupina ključnih dionika koji su sudjelovali u provedbi projekata DKU-a u sklopu ESF-ova natječaja te je u skladu s tim odabran prigodni uzorak sudionika tih projekata. Dobiveni rezultati upućuju na to da su predstavnici visokog obrazovanja, studenti i predstavnici organizacija civilnog društva koji su sudjelovali u provedbi ESF-ovih projekata zainteresirani za društveno korisno učenje i ostvarivanje suradnje između različitih sektora te zadovoljni provedenim projektima. Svojim odgovorima sugeriraju da je potrebno povećati broj kolegija s uključenom komponentom društveno korisnog učenja, odnosno broj projekata DKU-a u njihovim ustanovama, kao i značajnije povezivati fakultetsko znanje i društveno angažirane projekte. Iako su se studenti uključivali u projekte uglavnom zbog praktičnih razloga (kako bi razvijali određene vještine i vlastiti životopis), sudjelovanjem u projektima ipak su postali svjesniji problema u svojoj zajednici te su zainteresirani za daljnji rad s metodom DKU-a. Ipak, istraživanje je ukazalo na to da su se u sklopu projekata trebali dodatno razraditi načini na koje bi studenti mogli u znatno većoj mjeri primijeniti znanje dobiveno u sklopu studija ili određenog kolegija te načini na koje bi se više angažirali za aktivno uključivanje u volonterske programe i rad lokalne zajednice. Predstavnici organizacija civilnog društva istaknuli su slaganje s time da su projekti ispunili svoju ulogu te da unatoč brojnim administrativnim preprekama smatraju da je izgrađen temelj za uspješnu suradnju između civilnog društva i visokog obrazovanja.

Iako odabir prigodnog uzorka u istraživanju onemogućuje generalizaciju podataka na opću populaciju te, jer se istraživanje usmjerilo samo na projekte provedene u sklopu ESF-ova Poziva, a ne i na ostale primjene metode DKU-a u visokom obrazovanju, istraživanju se odazvalo zadovoljavajući broj predstavnika ključnih skupina, zbog čega istraživanje predstavlja dobru inicijalnu analizu stavova dionika i time početnu točku za buduća istraživanja. Dobiveni podaci

ukazuju na generalno pozitivne stavove svih skupina dionika, no otkrivaju i područja koja se dodatno trebaju istražiti i usmjeriti u buduće implementaciji metode. Vremenski odmak pokazat će primjenjuje li se metoda DKU-a i dalje na visokim učilištima i održavaju li se i dalje suradnje s OCD-ima. Također, bilo bi potrebno usporediti iskustva i stavove dionika koji već dulje vrijeme provode projekte DKU-a u sklopu obrazovnog sustava s onima koji su se s metodom susreli u sklopu projekata poput sudionika ovog istraživanja, kao i ispitati postoje li razlike u iskustvu osoba koje su imale prijašnje iskustvo s metodom DKU-a te postoje li razlike s obzirom na spol, dob, znanstveno područje ili geografsku lokaciju sudionika. Dobiveni podatci ovog istraživanja ukazuju na područja kojima je potrebno posvetiti dodatnu pozornost, poput insitucijskih resursa i potrebnih znanja za pripremu kolegija, prepreka kod primjenjivanja akademskog znanja studenata, ali i uzroke te potencijalna rješenja preopterećenosti djelatnika OCD-a, kao i njihova iskustava u provedbi projekata. Dodatno, važno je reći kako u sklopu ovog istraživanja nisu ispitani stavovi i zadovoljstvo osoba koje su korisnici usluga organizacija civilnog društva, odnosno stavovi i zadovoljstvo potencijalnih ciljanih skupina pojedinačnih projekata DKU-a. S obzirom na to da je njihova uloga iznimno važna u funkcioniranju lokalnih zajednica, zaključujemo da postoji velika mogućnost za razvoj novih istraživanja upravo u tom području.

Uzevši u obzir stratešku važnost (visokog) obrazovanja, možemo zaključiti da je potrebno daljnje institucijsko djelovanje u dvama ključnim smjerovima: onom koje se odnosi na razvoj sadržaja, fakultetskog gradiva i općenito ljudskih potencijala u obrazovanju, te drugom, financijskom i administrativnom uređenju planiranih projekata u sklopu europskih fondova. Budući da su sudionici, predstavnici visokog obrazovanja, istaknuli da metoda DKU-a doprinosi kvaliteti nastave te osobnom i profesionalnom razvoju studenata, preporučuje se usustavljivanje obveznih kolegija koji će imati integriranu komponentu DKU-a. Također, s obzirom na to da predstavnici visokog obrazovanja prepoznaju i važnost suradnje između visokog obrazovanja i lokalnih zajednica te namjeravaju nastaviti suradnju s udrugama i predstavnicima lokalnih zajednica, preporučuje se institucionaliziranje DKU-a, u primjerice, karijernim i savjetničkim centrima, ili pak drugim tipovima državnih ureda. Omogućavanje realizacije društvenih projekata čiji su nositelji u jednakoj mjeri obrazovne ustanove

i lokalne zajednice, osim što osigurava profesionalizaciju i osobni razvoj studenata i nastavnika, doprinosi podjednakom razvoju regionalno različitih lokalnih zajednica i društveno angažiranih pojedinaca, što je u potpunosti u skladu s načelima funkcioniranja demokracijâ zemalja članica Europske unije.

6. LITERATURA

Begić, J., Berbić, K. E., Brajković, L., Matanović, D., Mileusnić, M., Paraga, S. Tomasić, I. i Zec, K. (2019). Od realizacije do promjene: Vodič za pokretanje programa društveno korisnog učenja. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja.

Bowie, A. i Cassim, F. (2016). Linking classroom and community: A theoretical alignment of service learning and a human-centered design methodology in contemporary communication design education. *Education as Change*, 20(1), 1–23.

Conway, J. M., Amel, E. L., i Gerwien, D. P. (2009). Teaching and learning in the social context: A metaanalysis of service learning's effects on academic, personal, social, and citizenship outcomes. *Teaching of Psychology*, 36(4), 233–245.

Cushman, E. (2002). Sustainable Service Learning Programs. *College Composition and Communication*, 54(1), 40–65. doi:10.2307/1512101

Ćulum, B. i Ledić, J. (2010). Učenje zalaganjem u zajednici – integracija visokoškolske nastave i zajednice u procesu obrazovanja društveno odgovornih i aktivnih građana. *Revija za socijalnu politiku*, 17(1):71–88.

Dewey, J. (1990). *The Child and the Curriculum* (2nd edition). Chicago: University of Chicago Press. (Originalno izdano 1902).

Giljević, T. i Lalić Novak, G. (2017). *Udruge kao element civilnog društva: adekvatnost pozitivnopravne regulacije i međunarodni primjeri aktivizma s naglaskom na lokalnu razinu*. Zagreb: Institut za javnu upravu.

Giroux, H. (2010). Rethinking Education as the Practice of Freedom: Paulo Freire and the Promise of Critical Pedagogy. *Policy Futures in Education* 8(1), 715–721.

Jakšić, S. (2020). Državni udari na civilno društvo potpomognuti EU fondovima. Zagreb: GONG.

Josić, H. i Mikelić Preradović, N. (2019) Entrepreneurship and service learning of students of information sciences and informatics. U: P. Bago, I. Hebrang Grgić, T. Ivanjko, V. Juričić, Ž. Miklošević, i H. Stublić (ur.), *7th International Conference The Future*

of Information Sciences INFUTURE2019: Knowledge in the Digital Age (str. 166–173). Zagreb: FF Press.

Kolenko, T.A., Porter, G., Wheatley, W., Colby, M. (1996). A critique of service learning projects in management education: Pedagogical foundations, barriers, and guidelines. *Journal of Business Ethics* 15, 133–142.

Long, B., Larsen, P. i Huss, L.A. (2001). Organizing, Managing, and Evaluating Service-Learning Projects. *Educational Gerontology*, 27(1), 3–21. doi:10.1080/036012701750069012

Mikelić Preradovic, N. (2011). Service Learning in Croatia and the region: progress, obstacles and solutions. *Journal of the Washington Academy of Sciences*, 97, 33–48.

Mikelić Preradović, N. (2009). *Učenjem do društva znanja: Teorija i praksa društveno korisnog učenja*. Zagreb: Zavod za informacijske studije, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Modić Stanke, K. i Putarek, V. (2016). Odrednice interesa studenata za društveno korisno učenje. U: M. Orel (ur.), *Modern Approaches to Teaching the Coming Generations*, (str. 1105–1117). Ljubljana: EDUvision.

Pereira, P., i Costa, C. A. (2019). Service Learning: Benefits of Another Learning Pedagogy *Journal of Business Management and Economic Research*, 9(3), 17–33. <https://doi.org/10.29226/tr1001.2019.155>

Sandaran, S. C. (2012). Service Learning: Transforming Students, Communities and Universities. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 66, 380–390.

Sigmon R. (1979). Service-learning: Three principles. *Synergist* (National Center for Service Learning), 8(1), 9–11.

Stanton, T.K., Giles, D.E., i Cruz, N.I. (1999) *Service Learning: A Movement's Pioneers Reflect on Its Origins, Practice and Future*. San Francisco, Jossey-Bass

Strukturni fondovi – Podrška razvoju partnerstava organizacija civilnog društva i visokoobrazovnih ustanova za provedbu programa društveno korisnog učenja (2016). Preuzeto 6. travnja s internetske stranice <https://strukturnifondovi.hr/en/natjecaji/podrška-razvoju-partnerstava-organizacija-civilnog-drustva-visokoobrazovnih-ustanova-provedbu-programa-drustveno-korisnog-ucenja/>

Tapia, M. N. (2010). Service Learning Widespread in Latin America. *Phi Delta Kappan*, 91(5), 31–32. <https://doi.org/10.1177/003172171009100508>

Ured za udruge – Europski socijalni fond (ESF). Preuzeto 18. svibnja s internetske stranice <https://udruge.gov.hr/istaknute-teme/programi-eu-za-razvoj-civilnog-drustva/europski-socijalni-fond-esf/237>

Waterman, A.S. (2013). An Overview of Service-Learning and the Role of Research and Evaluation in Service-Learning Programs. U: A.S. Waterman (ur.), *Service-Learning: Applications From the Research* (str. 2–11). New York: Psychology Press.

Zloković, J. i Polić, P. (2013). Izazovi implementacije modela učenja zalaganjem u zajednici - primjer kolegija obitelj i prevencija asocijalnih oblika ponašanja. *Život i škola, LIX* (29), 102–122.

Zrinščak, S., Lakoš, I., Handy, F., Cnaan, R., L. Brudney, J., Haski-Leventhal i D., Yamauchi, N. (2012). Volontiranje studenata u Zagrebu u komparativnom kontekstu. *Revija za socijalnu politiku*, 19 (1), 25–48.